

Ludvík Baran – Jitka Staňková, *Poklady lidového umění. Ottovo nakladatelství, Praha 2019, 384 s.–*

V dubnu tohoto roku proběhl sice neplánovaný, ale s cíleným nakladatelským překvapením pro všechny zúčastněné připravený křest objemné a vizuálně přitažlivé publikace nestorů a popularizátorů lidového umění a etnografie – Ludvíka Barana (1920–2011) a Jitky Staňkové (1924) – *Poklady lidového umění*. Mezi zúčastněnými byla i sama autorka, slavící přesně v tento aprílový den své neuvěřitelné pětadevadesátiny!

Tato úžasná a stále velmi aktivní dáma a nositelka akademické čestné medaile Vojtěcha Náprstka za zásluhy v popularizaci vědy (2014) se jakoby rázem přenesla v čase, který jí mimochodem lichotí, a již při prvním nahlížení tolik očekávaného opusu – rukopis byl do redakce odevzdán ještě před rokem 2011 – beze všeho upozornění a spontánně, s nadhledem, samozřejmostí a velkorysostí sobě vlastní podnítila diskusi se všemi přítomnými o „hadrové“ problematice, o setkávání s odborníky i s jednotlivci, o svých pocitech sounáležitosti s nevšedními artefakty tradiční kultury v záběru všech jedenadvaceti kapitol „Pokladů“ (*Obřadní a obyčejové předměty – Koruny a vínky – Masky – Kraslice – Pletení – Tkaniny – Výšivky – Krajky – Šatky, šátky a pleny – Rukávy, boty, punčochy – Klobouky a mužské pásy – Lidová architektura – Lidová plastika a řezba – Hrnčína a keramika – Podmalba na skle – Malovaný nábytek – Lidová*

grafika, tisky, modrotisk a jiné – Šperk a kov – Hračky, úly a hudební nástroje – Jesličky a betlémy – Sklo malované, ryté a foukané).

Vědecko-výzkumná způsobilost, dlouholetý terénní výzkum i praxe a popularizace oboru, respektive oborů etnologických a umělecko-historických, jako i neutuchající celožitovní sepětí obou spoluautorů bezesporu čiší z každé strany, z jejich společně propracovaných sentencí, z každé popisky, z každé fotografie. Ta je v publikaci nejen dokumentací, ale zároveň objektem a referentem etnografické vizuality. Baranův až fotogenický rukopis a smysl pro detail v nejedné celostránkové dimenzi dovoluje načíst jasné a konkrétní, věcné i modelové aranžmá Staňkové. Ve statickém vizuálu modelek a modelů je možné zavzpomínat i na dlouholetý a stále praktikující prezentační „fotoetnografický koncept“ zobrazování typů v tradičním oděvu, sahající až k dokumentaci průkopníků etnografické fotografie konce 19. století. Není to však na škodu tomuto publikačnímu konceptu. Opus se tím vědomě hlásí k celožitovní a de facto uzavřené Baranově tematické a cílené vizi fotodokumentace jako poselství „lidové krásy“, a to s veškerou pokorou a potlačením uměleckých ambicí ve vzájemné tvůrčí kooperaci s nemálo významným osobnostním formátem Jitky Staňkové. Současnost podtrhují sice jen skrovné a oživující

momentky folklorních projevů, ale tím připomínají neustálou proměnu i akční mobilitu další generace nositelů tradic.

Jasnou prioritou je především Staňkové smysl a (po)cit pro exaktně definovaný znak a design – ornament, jako i její dlouholetá praxe a znalosti technologií oděvní kultury. I v téměř přehlédnutelném stehu můžeme tak obdivovat křehkost a krásu na barevném ikonickém Baranově fotozáznamu, v kontrastu samotného snímku či v mnohostranné souhře s motivací lidovým uměním v té nejvyšší kvalitě a spontaneitě. Jak autoři zdůraznili již v samém úvodu, který problém lidového umění, umělecké profesionalizace lidového tvůrce a tradičního artefaktu vymezuje, obhajuje či zasvěcuje: kniha přináší přehled jednotlivých oblastí lidových artefaktů až do jejich zániku.

Výběrem ze stávajících paměťových institucí a ze soukromých sbírek i zázemí současných folklorních sdružení publikace především popularizuje a reprezentuje ucelený obraz lidového výtvarného projevu českých zemí s přesahem do doby našeho globálního konzumu. Je však i svědectvím a poselstvím lákajícím na poklady, které se hledají pro samotnou podstatu tradičních stereotypů v kultuře a historické paměti, je neocenitelná i pro sociální vztahy a vzory k tradicím. Napomáhá tomu jak členění jednotlivých kapitol do oddílů na tradiční autochtonní umění s dočasným trváním a využitím předmětů

i folklorních projevů, dále pak soustředění na textilní součásti lidového oděvu – na původní i zlidovělé formy malované ornamentiky všech typů včetně aplikace v architektuře, a především zdůrazňování lidového uměleckého řemesla. I z opakovaných prvků vznikaly nové motivy, které se tradicí udržely – Baran a Staňková například nabízejí v knize i fotozáznam vysypávání zápraží pískovým ornamentem nebo jeho ornamentální vykropování vodou.

„Všechny předměty vystavené v muzeu, uložené doma nebo užité jako dekorace v moderním interiéru mají ovšem už jinou funkci. Kraslice, masky, pletené nádoby, karabáče žijí začleněné do současného života a dovolují rekonstrukci či repliku původní podoby (sympozia řezbářů, tkalců, kurzy vyšivaček). Soubor dokumentů publikovaných v knize vznikl více než padesát let a zprostředkovává srovnání s lidovými výtvarnými projevy jiných lidových kultur. Umožňuje také orientaci v této oblasti, její poznání a představuje i část lidského spontánního projevu, který vznikl pro potěšení, pro radost jako hra a velmi často jako dar, nikoli jako umělecké dílo. Tím se stal teprve po nástupu moderní industriální společnosti.“

Přese všechny obsahové kvality publikace se v redakci, popřípadě i v grafických úpravách, setkáme jen s dostačujícím spoléháním se na autority a vysokou kvalitu jejich dokumentace. Je pochopitelné, že v současné publikační konkurenci

je tento nakladatelský počin velkým úspěchem, ale marketingově nepodchyceným, cenově však dostupným a rozhodně doporučeným titulem pro nejširší veřejnost i pro samotné odborníky. Poznámkový aparát, který je již právoplatným a nepostradatelným součinitelem podobných publikací, zde však chybí, náhradou budiž chápány detailní popisky redakčně zdařile zasazené k danému tématu každé kapitoly. Rejstříkovou část nahrazuje slovník etnografických pojmů a vysvětlivky téměř již neznámých historismů (z pohledu laické veřejnosti a zejména mladší generace), jež napomáhají dočíst publikaci podle jednotlivých kapitol. Svou roli sehrál i samotný statut vydavatele encyklopedií a souborných kompendií, tedy děl spíše podtrhujících a sumarizujících dobu – epochu – a plně se ztotožňující s autory, autoritami etnografie.

Meritem aktivní autorské i manželské dvojice a známé „vizitky“

Staňková–Baran / Baran–Staňková jsou empirické a terénní výzkumy, doba „ručního“ vyhledávání a „analogového“ znovuobjevování, jako i výstavní popularizace lidového umění. Svůj význam má i „jen“ výběrová bibliografie a seznam muzejních souborů, respektive nositelů ochranných práv sbírkových předmětů. Kniha je doplněna českým a německým resumé, které se tak vědomě hlásí ke středoevropskému/česko-německému prostoru, jenž spoluvytvářel antropogeograficky, ale i úzce jazykově nejen lidovou kulturu českých zemí.

Na závěr zbývá ještě pogratulovat za ty všechny nádherné „Poklady“, které prof. Ludvík Baran a jubilantka Jitka Staňková přinesli jak české/československé etnografii a vizuální kultuře, tak i všem, kteří chápou naše tradice za stále motivující a živé. *Mnoga ljeta živijo!*

Marcela Suchomelová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Libor Dušek, Krkonošští rodáci vzpomínají 1–2. Dramatické příběhy z válečných i poválečných let. Vydavatelství VÍKEND 2017 a 2018, 191 a 191 s.–

Celkem třiatdvacet lidských osudů, obsažených ve vzpomínkách pamětníků, zahrnují dva svazky vydané Liborem Duškem, etnologem Krkonošského muzea Správy KR-NAP ve Vrchlabí. Muži i ženy jsou tu zastoupeni téměř rovným dílem a společný mají nejen původ v regi-

onu Krkonoš, ale též dětství prožité ve dvacátých a třicátých letech 20. století, a tím i prožívání obdobných historických přemetů, jimž byl tento region vystaven v jejich dospívání a dospělosti. V publikovaných svazcích zatím převažují pamětníci z kulturně svérázné východní části